

FILOSOFIA

La idea de Bé (segona part)

Aquell que no pugui distingir la idea de bé amb la raó, tot separant-la de la resta, i no pugui travessar totes les dificultats com enmig d'una batalla, ni aplicar-se a aquesta recerca –no segons l'aparença sinó segons l'essència- i tampoc fer la marxa per tots aquests llocs amb un raonament que no decaigui, no diràs que aquest home posseeix el coneixement del bé en si ni de cap altra cosa bona; sinó que, si adquireix una imatge d'aquest, serà per l'opinió, no per la ciència; i que en la seva vida actual està somniant i dormint, i que baixarà a l'Hades abans de poder despertar aquí, per acabar dormint perfectament allí.

PLATÓ, República VII

1.Expliqueu breument –al voltant de 40-80 paraules- les idees principals del text i com hi apareixen relacionades. (2 punts)

El text diferencia entre la ciència i l'opinió. La ciència coneix l'essència de la idea de Bé en si mateixa i el que en participa i s'hi relaciona. L'opinió, en canvi, només assoleix una imatge basada en les aparences. La ciència és un camí difícil, com una batalla, però és l'únic camí correcte. Els que no practiquen la ciència no són lúcids, viuen en un somni. Per a ells, la mort no serà alliberadora.(74 paraules)

2.Expliqueu breument el significat, en el text, de les següents paraules o expressions –al voltant de 5-15 paraules en cada cas (0,5 punts cada una):

a) “essència”:

El que la realitat és en si mateixa. (8 paraules)

L'autèntic ésser real, més enllà de les aparences de les coses. (12 paraules)

b) “ciència”:

Coneixement de les essències, sense basar-se en imatges. (9 paraules)

Coneixement veritable de l'ésser. (5 paraules)

3.Quines raons té Plató per assimilar l'estat de mera opinió –la manca de veritable coneixement- a una mena de somni? (Haureu de referir-vos als aspectes generals del pensament de Plató que siguin pertinents encara que no apareguin explícitament en el text). (3 punts)

En la filosofia de Plató es planteja una diferència radical entre dos mons: el món de les idees i el món sensible. La distinció té arrels en l'ontologia parmenidiana i heraclitiana, i en la polèmica contra el relativisme dels sofistes que ja havia iniciat Sòcrates. El món sensible està en canvi constant, res no és estable, tot neix i mor, és el món de la generació i la degeneració, on no hi ha res més que aparences imperfectes. És el món que captem amb els sentits i on vivim durant aquesta vida

corporal. La nostra ànima, però, pot acostar-se, si s'allibera del cos, dels sentits, a una realitat veritable que anomena món de les idees. Les idees no són pensaments, però són intel·ligibles, es captem amb la intel·ligència gràcies a la dialèctica, que és el mètode de la ciència veritable. Només hi ha ciència veritable de les idees, que són substàncies eternes, idèntiques a si mateixes, immutables, impassibles, immaterials i perfectes. Aquestes idees s'ordenen jeràrquicament, i estan totes unificades per la idea de Bé, que és la veritat i la realitat suprema de l'ésser. El món de les idees és l'essència de tota realitat, i el que té el món sensible de real ho deu a les idees en la mesura que n'és còpia, o en participa o hi aspira com a finalitat.

El coneixement que no va més enllà del món sensible Plató l'anomena opinió. Es tracta d'un coneixement que es basa en les sensacions, en el que rebem a través dels sentits. Tal com ho planteja Plató, els sentits són tan imperfectes com ho és el mateix món sensible. Per expressar aquesta imperfecció, Plató utilitza diverses metàfores. La més coneguda és la de la caverna, que apareix en el llibre VII de la República. El fons de la caverna representa el món sensible. Els homes hi vivim encadenats però sense ser-ne conscients. Només la filosofia ens pot alliberar d'aquesta presó i conduir-nos cap a l'exterior, que representa el món de les idees, on trobarem la ciència veritable que culmina en el coneixement del Bé. Una altra metàfora és la del dormir i estar desperts, que apareix en aquest fragment que comentem. En el món sensible, dins la caverna, vivim en la foscor, com si dormíssim, perquè no veiem la llum veritable del món intel·ligible. Vivim en un món d'ombres, de somnis aparentment reals. Estem convençuts de la realitat del que percebem, però si despertéssim del somni ens adonaríem de com n'estem d'equivocats i perduts. En conclusió, l'opinió no és més que un somni dels que vivim empresonats al fons de la caverna, i caldrà ser valent per a despertar, per sortir-ne, per lliurar la batalla més important, la recerca del bé veritable armats amb l'única arma veritablement eficaç que és la raó.(464 paraules)

4. Compareu la concepció platònica del coneixement amb una altra concepció del coneixement que es pugui trobar en la història del pensament. (2 punts)

Nosaltres formem part del món sensible, però som capaços de descobrir les Idees, que no són d'aquest món. Si no les veiem en aquest món, però les coneixem, deu ser que les hem vist abans de venir a aquest món i ara les recordem. Així doncs, el coneixement de les idees és innat. Quan naixem, portem en nosaltres el record adormit de les Idees que hem hagut necessàriament de contemplar abans de néixer. Ja que les coses sensibles s'assemblen a les Idees, quan les observem atentament ens les recordem. Com hem explicat a la pregunta anterior, Plató diferencia entre un coneixement veritable del món de les idees (noesi, que es tradueix per intel·ligència) i un coneixement precari del món sensible que anomena opinió (doxa). A cada nivell li corresponen dos subnivells:

-NOESI:

-EPISTEME. La traducció més habitual és “ciència” o “coneixement”. Es tracta d'intentar conèixer les Idees sense utilitzar ni imatges ni símils, i sobre tot, sense donar res per suposat (sense fer servir hipòtesis que donem per certes sense poder estar-se segurs). La finalitat màxima de l'episteme és el coneixement de la idea suprema, és a dir, el coneixement de la Idea de Bé.

-DIANOIA. Se sol traduir per “pensament”, o per “raó discursiva”. És una forma de ciència o coneixement que explica la racionalitat de les coses apartir d'hipòtesis que dóna per suposades i fent servir imatges i comparacions.

L'exemple que dóna Plató és el de les matemàtiques. Ja sabem que les línies no tenen dimensions, però les dibuixem a la pissarra (imatges). A més donem molts principis com a evidents (axiomes) sense poder-los demostrar, per la qual cosa els hem de considerar fonamentalment com “hipòtesis”.

-DOXA:

-PISTIS. Es tradueix per “fe” o “creença”. És l'opinió que no es justifica amb un raonament sòlid i rigorós, però que intenta ser “raonable”, o versemblant.

-EIKASIA. Es tradueix per “conjectura” o “imaginació” o “figuració”. Diu Plató que es refereix a les “ombres i als reflexos de les coses sobre miralls i superfícies semblants”. Entenem que es refereix al coneixement per pura conjectura, és a dir, a l'opinió infundada.

La dialèctica és el mètode metafísic propi de Plató i és el que ens permet desenvolupar l'episteme, és a dir, conèixer veritablement les idees en si mateixes. Podem diferenciar entre dialèctica ascendent i dialèctica descendent. L'ascendent intenta unificar allò que ens apareix com a múltiple.

No partim de les sensacions més que com a despertador del record de les Idees que havíem contemplat en una vida anterior, i ens anem remuntant cada cop cap a idees més generals, intentant assolir els primers principis, fins assolir la idea de Bé, de la qual depenen totes les altres. La dialèctica descendent consisteix a recórrer el camí invers: partint de les idees generals, dividir-les en les seves espècies i gèneres, seguint les seves articulacions naturals. Es tracta també de no prendre per idèntiques dues idees diferents, ni per diferents dues idèntiques. Es tracta de trobar la característica diferencial que permet la correcta divisió. No captem una idea si no captem les seves relacions amb les altres idees.

Aristòtil no admet la distinció entre món de les Idees i món sensible. Per tant, la ciència és el coneixement d'aquest món físic, que és l'únic veritablement existent. Això per a Plató no tenia sentit, perquè no va saber trobar res d'estable en el fluir continu de la realitat sensible (Heràclit): si tot canvia, quan afirmo que A és B, A ja no és B. Per això Plató no va tenir més remei que considerar que les substàncies reals no eren les coses (que canvien) sinó les definicions (idees). Aristòtil canviarà la

concepció de la realitat: en les coses físiques hi ha quelcom d'estable que pot ser conegut per la ciència i que anomenarem substància. Cada substància es pot definir i aquesta definició pot ser universal. La qüestió és no confondre la definició de la substància amb la substància mateixa. Per exemple: no és el mateix un home individual (en Pere) que la definició d'home (animal racional), però la definició d'home descriu allò que és estable en l'home individual i que trobem en tots els altres homes: la "forma" humana.

Gràcies a l'experiència, i no pas al record, podem captar la "forma" de les coses. La forma és la dimensió intel·ligible de tota substància, si bé la forma no pot subsistir sense matèria. L'experiència sensible (els sentits) ens permeten formar-nos una imatge de les substàncies reals que serveix de base a la "intel·ligència activa" per descobrir l'essència de les coses, per descobrir les formes que defineixen la realitat. Un cop descobertes, les guardem en l'"intel·lecte passiu". Com ho fa exactament l'enteniment actiu això de descobrir la forma? No ho sabem, però el cas és que si no ho fes no podríem afirmar que posseïm un veritable coneixement de la realitat (ciència). Ja que Aristòtil està convençut que la ciència és veritablement possible, hem d'acceptar que som capaços de captar les essències a partir de les aparences.

Així tenim en Plató una teoria del coneixement apriorística. No cal fer observacions ni experiments (els sentits només em mostren un món d'aparences), sinó cercar en el nostre interior la veritat gràcies al record de la nostra vida anterior. En canvi la teoria d'Aristòtil és empirista (coneixem "a posteriori"). De tota manera, Aristòtil basa tota la seva filosofia en un supòsit indemostrable empíricament: tant la realitat com el coneixement es basen en el principi de contradicció. Així, el coneixement és un reflex de la realitat. Les categories lògiques es corresponen als conceptes ontològics fonamentals (substància i accidents). Per tant, la realitat és lògica i la lògica és real. L'experiència no pot contravenir la lògica. Si els sentits em posen de manifest quelcom que no entra dins la meua lògica, caldrà que dubti de la informació que els sentits m'ofereixen. (968 paraules)

5. Creieu que Plató té raó quan defensa que el coneixement del bé en si no pot obtenir-se mitjançant els sentits? Raoneu la resposta. (2 punts)

Platejeu-vos quina mena de realitat té el bé. No és cap objecte. Si fos un objecte, una poma, una taula, es podria conèixer amb els sentits. Si no és un objecte, què és? Un ideal. Però els ideals, quina mena d'existència tenen? Són objectes intel·lectuals, racionals. Només els pot plantejar la raó. El bé és "el que hauria de ser", i això ens ho hem de plantejar racionalment. Empíricament només podem aspirar a conèixer "el que ja ha estat" o "el que està passant actualment". Fins i tot podem preveure "el que serà". Però "el que serà" serà "el que hauria de ser"? És a dir, "el que serà" serà "bo"? Aquest plantejament té sentit en el nostre món. Tal com ho veia Plató, el món de les idees era un món perfecte on tot "el que és" és "com ha de ser", és a dir, on tot és perfecte i bo. Des d'una perspectiva cristiana, podem continuar creient en el dualisme platònic. El bé seria "el que ha de ser" en aquest món i "el que és eternament" en el més enllà, és a dir, Déu. En tot cas, tant els ideals d'aquest món com un possible Déu són objectes intel·lectuals però no pas sensibles. Per tant, crec que Plató té raó, independentment de si acceptem la divisió de la realitat en dos mons o no l'acceptem.

De tota manera, si neguem un món on el bé sigui substància eterna, aleshores tindrem dificultats per a trobar una idea racional i universal de Bé, vàlida per a tothom. Si, instal·lats en el relativisme ètic, pensem que el bé és simplement el que els homes valoren positivament en les diverses societats, aleshores haurem d'observar les diverses societats del món per descobrir què consideren bo i dolent. Aquesta serà una tasca més sociològica que filosòfica i haurà de basar-se en mètodes empírics. De tota manera, la pregunta específica si es pot conèixer el bé "en si" amb els sentits. El relativisme ètic no admet cap "bé en si", sinó béns relatius i variables segons les societats.

Per tant, si el bé en si existeix, és un assumpte estrictament racional i mai empíric. La raó em dona els ideals en si mateixos. És a l'hora d'aplicar-los a l'activitat real, a la vida efectiva, a les situacions concretes, entra en joc la sensibilitat com a nexa de relació amb el món. Cal conèixer empíricament les situacions concretes per a poder-hi aplicar el nostre ideal racional. Per altra banda, els ideals poden néixer com a respostes a les situacions reals en què es desenvolupa la nostra vida, per tant, com a respostes a situacions que coneixem empíricament. En conclusió, la reflexió ètica no està desvinculada del coneixement empíric de la realitat en que vivim, però els sentits només ens informen del que és, mentre que els ideals neixen de la nostra reflexió intel·lectual. (478 paraules)

L'obligació dels savis

Una crítica a la democràcia

Tipus de coneixement: La línia i els quatre tipus de realitat

El mite de la caverna.